

## Οι σχέσεις μου με τους Τουρκοκυπρίους

του Στέλιου Παπαντωνίου

Οι σχέσεις μου με τους Τουρκοκυπρίους εξαρτώνται από το χώρο και το χρόνο ζωής μου. Γεννήθηκα και έζησα στην ενορία αγίου Κασσιανού, που γειτονεύει με τον τουρκομαχαλλά προς τα τείχη της Λευκωσίας, προς την αγία Σοφία - παντοπωλείο, οδό Ερμού, που αποτελεί τώρα νεκρή ζώνη. Γεννήθηκα το 1944, άρα μιλώ για μια περίοδο των πρώτων δέκα τεσσάρων χρόνων μου, αφού από το 1958 άρχισαν οι πρώτες διακοινοτικές ταραχές.

Στην οδό Αυτοκρατείας Θεοδώρας, στο πίσω μέρος της οδού Αγίου Γεωργίου, όπου το σπίτι μου, κατοικούσε σ' ένα μικρό σπιτάκι, ενός ίσως υπνοδωματίου, μια οικογένεια Τούρκων. Τ' όνομά τους δεν το ξέραμε, παρά μόνο λέγαμε, "του Τούρκου του παπλωματά". Ο άνδρας ήταν παπλωματάς, ένας πολύ ήσυχος άνθρωπος, δεν ακουγόταν μιλιιά ούτε από τον ίδιο ούτε από τη χανούμισσα γυναίκα του που έβγαινε από το σπίτι με φερετζέ. Χαιρετούσαν ευγενικά, όταν περνούσαν από το σπίτι μας, που είχε μικρή είσοδο και από την Αυτοκρατείας Θεοδώρας και πήγαιναν στη δουλειά τους, ο παπλωματάς να σπρώχνει το ποδήλατό του, η χανούμισσα για ψώνια στο παντοπωλείο, σπρώχνοντας μια μεγάλη μαύρη αμαξούδα και το μόνο που ακούγονταν ήταν οι κόρες, να φωνάζουν όλη μέρα "αννέε". Κανένας δεν πείραζε κανένα. Ειρηνική ζωή, ήσυχη, ανατολίτικη σχεδόν. Ο παπλωματάς ήταν υποχρεωμένος να κατοικήσει στη γειτονιά, για να γίνει μουκτάρης του Αγίου Κασσιανού, να εξυπηρετεί τους Τούρκους της περιοχής, αγόρασε το σπιτάκι, κι η γυναίκα του έραβε. Η μακαρίτισσα η γιαγιά μου έραψε δυο τρία φορέματα κοντά της, αλλά παπλωματά είχαμε άλλο, έναν Έλληνα, με μαγαζί κοντά στην Αγία Σοφία.

Από τον ίδιο δρόμο, Αυτοκρατείας Θεοδώρας περνούσαν καθημερινά κι άλλοι Τούρκοι, ένα χασάπη στο παντοπωλείο της Ερμού θυμάμαι, το ίδιο, να περνά αργά και βαρετά κάθε μέρα να πάει δουλειά ή να επιστρέφει στο σπίτι του- έβλεπε το τείχος, ανάμεσα σε άλλα ελληνικά σπίτια. Περνούσε, χαιρετούσε.

Πάροδο Μεγάλου Κωνσταντίνου έμενε μια άλλη οικογένεια Τούρκων, λίγο μακρύτερα από το σπίτι μας, αλλά όλοι ήξεραν και θυμούνται ως τώρα τη μικρή Κατριγιέ, ένα μικροκαμωμένο κορίτσι, σαν νάνο. Όποιος περνούσε από το σπίτι της θα χαιρετούσε την Κατριγιέ εκφράζοντας την αγάπη και συμπάθειά του στο κορίτσι, έξυπνο και κοινωνικό. Κοντά εκεί στις Κατριγιέ έγινε μια μέρα κι ένα σουνέτι. Περίεργοι τρέξαμε οι μικροί να παρακολουθήσουμε ό,τι ήταν βολετό, αφού οι ζορνέδες και τα νταούλια καλούσαν στο πανηγύρι. Ένας μικρός με άσπρη κελαμπία καβάλα σ' ένα άλογο που το κρατούσε από τα γκέμια ένας δικός του ήταν ο πρωταγωνιστής. Κόσμος πολύς στο σπίτι, μέσα κι έξω απ' αυτό κι εμείς, τα παιδιά της γειτονιάς να παρακολουθούμε την κίνηση από κοντά.

Καθημερινά για ένα διάστημα μας έφερνε το πρωί γάλα ένας Τούρκος, ο Αχμέτ. Με το ποδήλατο, είχε στο πίσω μέρος ένα μεγάλο τσίγκινο δοχείο γάλακτος, σαν αρχαίο αγγείο, υδρία, και μετρούσε με το κουβαδάκι, τέταρτο- ουγγιά,

ή μισή οκά, το γάλα, που έχυne μέσα στο κατσαρολάκι που του έπαιρνε η μάνα ή η γιαγιά μου στην πόρτα του σπιτιού. Μια μέρα επισκέφτηκα και το σπίτι του, γιατί χρειαζόμασταν γάλα για κάποιο σκοπό που τώρα δε θυμάμαι. Μια μεγάλη αυλή, γεμάτη χόρτα, δέντρα, πλιδαρένιο περιτοίχισμα, εξώπορτα ξύλινη, σταχτιά από το χρόνο, φαγωμένη με τους χαρακτηριστικούς σύρτες, ρομανίσια, κρικέλια.

Στη γειτονιά έμενε επίσης, απέναντι σχεδόν από τον φούρνο του Πιτζιολή, οδός Μίνωος, σε μια περβόλα, την περβόλα του Φιλιππίδη, γύρω γύρω μικρά σπιτάκια, σε ένα μεγάλο δίπατο, αρχοντικό πραγματικό, και σήμερα κατοικείται ύστερα από τις εργασίες του Δήμου και το σχέδιο αναπαλαίωσης της ενορίας, ο οδοντογιατρός Σιεφκέτ ή επί το ελληνικότερο Σιεφκέτης. Ήταν ένας ευγενέστατος κύριος ασπρομάλλης, με γυαλάκια, ήρεμος, αγαπητός γιατρός, γιατί δεν πονούσαμε περιέργως όταν μας έπαιρναν κοντά του, παρ' όλο που υπήρχε Έλληνας οδοντογιατρός στην ενορία Χρυσαιλιωτίσσης, λίγο πιο κάτω από τον Σιεφκέτ, ο οδοντογιατρός Ευριπίδης Ζεμενίδης. Ο Σιεφκέτ είχε έναν γιο, στην ηλικία μας ή λίγο μεγαλύτερο, ατίδασο, αππωμένο κατά το λεγόμενο, ο οποίος κάποτε οργάνωσε ένα ποδοσφαιρικό αγώνα ανάμεσα στη δική μας παιδική ποδοσφαιρική ομάδα και την τουρκοκυπριακή, παιδιά ανάμεσα στα δεκατρία και στα δεκαέξι δεκαεφτά. Παίξαμε μπάλα για ένα ίσως ημίχρονο, πάντως στο δεύτερο τσακωθήκαμε κι ο αγώνας έληξε με πετροπόλεμο, όλα αυτά στο τείχος απέναντι από το Αρρεναγωγείο του Αγίου Κασσιανού, πάνω από το σημερινό γήπεδο του Ορφέα, στον προμαχώνα Φλάτρο.

Από τη γειτονιά περνούσαν τακτικά πλανοδιοπώλες της εποχής, ένας τούρκος με το καλάθι στο χέρι διαλαλούσε αβκά οφτά, ένας άλλος τον χειμώνα μας καλούσε και πηγαίναμε με το φλιτζάνι στο χέρι να πάρουμε σαλέπι με ζιζίμπρι απάνω, ωραίο, γευσάτο, αχνιστό, άλλος πουλούσε πόμπες, μακριές κυλινδρικές, καμωμένες με σιμιγδάλι, μελωμένες, με τις χαρακτηριστικές ραβδώσεις.

Επειδή το μεγαλύτερο δωμάτιο του σπιτιού το είχαμε μετατρέψει σε μπακάλικο γύρω στο 1955, καθημερινά γύρω στις έξι το πρωί πηγαίναμε στο παντοπωλείο της οδού Ερμού για να γεμίσουμε κοφίνες με φρέσκα χορταρικά. Περνούσαμε από τον τουρκομαχαλλά, από το τουρκικό Λυσέ, το γυμνάσιό τους, την αγία Σοφία, τα καφενεία τους, γεμάτα κόσμο πάντα, μπακάληδες και χωριάτες που 'φερναν εμπόρευμα. Ο κόσμος της ανατολής ήταν μια πραγματικότητα, με τις πρωινές μυρουδιές του τσαγιού, του φρεσκοκομμένου καφέ, των ψωμιών, κουλουριών και διάφορων άλλων κατασκευασμάτων. Δοσοληψίες, ηρεμία, καθημερινή βιοπάλη, ο καθένας ο εαυτός του, αδιάφορος για τη δρασκεία, την εθνικότητα, τη γλώσσα του άλλου. Καθένας ήταν φυσικό να είναι ο εαυτός του και τούτο δεν εμπόδιζε τις συναλλαγές, που έχουν τους δικούς τους κανόνες, με πρώτη την τιμιότητα.

Πάροδος Ερμού, οδός Ξενοφώντος, ήταν το μικρό εργαστήριο του παππού, παπουτσή, και το δερματεμπορικό κατάστημα του θείου Αντρέα Ιωαννίδη. Ο θείος και τατάς είχε ένα φίλο Τούρκο, τον Αλή, ένας άνθρωπος για δελήματα, χαμάλης, πότε με το αμαξάκι, πότε στις πλάτες, ξεφόρτωνε αυτοκίνητα, μετέφερε δέρματα στα καταστήματα. Ο Αλής ήρθε και βοήθησε τον θείο Αντρέα στη

μετακόμισή του από ένα σπίτι σε άλλο, αυτή τη φορά πάνω στο τείχος, απέναντι από το γήπεδο του Ολυμπιακού, παρά την Αχίλλειο Βιβλιοθήκη. Τότε βρήκε ευκαιρία ο Αλή να φάει λουκάνικο με την ψυχή του, μια και η θρησκεία τους το απαγορεύει. Για μας ο Αλή ήταν ο καλόκαρδος άνθρωπος. Δε δύμωνε, δε φώναζε, αγαπούσε τους πάντες.

Ο πατέρας εργαζόταν στην Τράπεζα Μπάρκλεϋς, το κεντρικό κατάστημα της οποίας ήταν στην πλατεία Δικαστηρίων, στο κέντρο ο κίονας εκείνος και γύρω γύρω οι περισσότεροι Τούρκοι, μαγαζιά, γραφεία, πλανοδιοπώλες. Έλληνες ίσως λίγοι, εκτός από δικηγορικά γραφεία, θυμάμαι πολύ καλά του Ιντιάνου. Τακτικά πηγαίναμε στην Τράπεζα. Μπροστά από τα δικαστήρια βρήκαμε το καλύτερο αίρανο.

Με τον παππού Στυλλή, τον παπουτσή, πήγαμε μια νύχτα, ήταν προσκαλεσμένος από έναν Τούρκο, κατά που θυμάμαι, και στο νυχτερινό κέντρο του Τσακλαγιάν, έξω από τα τείχη, κοντά στο Συντεχνιακό Ιατρείο. Ήταν καλοκαίρι, τραπεζάκια στον κήπο, μοσχομύριζαν τα σουβλάκια. Ο πατέρας του μακαρίτη συμμαθητή μου Αντωνάκη -που εργαζόταν μηχανικός αυτοκινήτων στο Φιάτ όταν ήρθε από την Αγγλία - γύριζε με το ποδήλατο και διαλαλούσε στην τουρκική, "Ρόγιαλ σινεμαστιντά πουάξια", τι έπαιζε το σινεμά Ρόγιαλ το βράδυ εκείνο, παράξενο Έλληνας να διαλαλεί στην τουρκική, ήταν Αϊλουκατίτης και τα Ξερε τα τούρκικα, ενώ εμείς δεν είχαμε αυτή τη γνώση, παρά μόνο να μετρούμε ως το δέκα, και δυο τρεις λέξεις.

Η ειρηνική όμως ζωή με την έναρξη του αγώνα του 1955 τινάχτηκε στον αέρα, κι έτσι άρχισε η άλλη πια ζωή, η πολεμική, η επαναστατική, με τις δυο κοινότητες να αλληλοϋποβλέπονται κι η καδεμιά να τραβά το δικό της δρόμο.

Τούρκοι συμμάχησαν με τους Εγγλέζους, όχι μόνο οι γνωστοί επικουρικοί. Μια νύχτα κατέβηκαν στο σπίτι Εγγλέζοι για έρευνα γιατί κρυφοκοιτούσαμε από το παράθυρο τις κινήσεις τους στο δρόμο, ήταν κέρφιου, μαζί τους ο Αλή Ριζά με πολιτικά, ήταν γνωστός στον πατέρα, δεν έκαμαν έρευνα, ζήτησαν εξηγήσεις για τις κινήσεις στο παράθυρο που 'βλεπε στο δρόμο, έφυγαν.

Το 1958 άρχισαν οι πρώτες διακοινοτικές συμπλοκές, ο φόνος ενός Τούρκου, αν θυμάμαι, ήταν η αρχή του κακού, ο απόστολος Λουκάς, ολόκληρη συνοικία ξεκληρίστηκε, οι Τούρκοι έκαψαν το σωματείο Ολυμπιακός.

Το σπίτι μας ήταν γεμάτο οικογένειες γειτονικές στα τούρκικα σπίτια, έφυγαν από τα δικά τους, ξενυχτούσαν στο δικό μας, στη γειτονιά γύριζαν ομάδες Τούρκων με μαχαίρια και ξύλα, ημίγυμνοι ροπαλοφόροι, έτσι τους είδα, ένα στουπί με πετρέλαιο μάς άναψαν κάτω από την πόρτα του σπιτιού να την κάψουν, περνούσαν χτυπώντας, απειλώντας κι αγριοφωνάζοντας.

Μαζεύτηκαν στο καφενείο Ελευθέρια οι άντρες κι αποφάσισαν να περιπολούν τα βράδια ώσπου να περάσει το κακό, οι σχέσεις σταμάτησαν σιγά σιγά, από τη μια οι εχθροί κι από την άλλη οι φίλοι. Ήρθαν κατόπιν στη γειτονιά μια ομάδα παιδιά του Παγκυπρίου κι έμεναν τα βράδια σε δυο τρία σπίτια για να μας προστατεύουν από τυχόν επιθέσεις, κρατούσαν κι ένα πιστόλι για καλό και για κακό, ξενυχτούσαν με τη σειρά, μέτρα προστασίας της γειτονιάς...